

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 17

Εισαγωγή στη μακροοικονομική θεωρία

ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Μετά την ολοκλήρωση αυτού του κεφαλαίου θα είστε σε θέση να:

- 1 αντιληφθείτε τη μακροοικονομική ως τη μελέτη της οικονομίας συνολικά
- 2 αντιληφθείτε το εύρος της μακροοικονομικής ανάλυσης
- 3 κατανοήσετε πώς προσδιορίζονται οι μακροοικονομικές μεταβλητές μέσα από τους εθνικούς λογαριασμούς μιας χώρας
- 4 ερμηνεύσετε το σύστημα κυκλικής ροής που συνδέει τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις
- 5 κατανοήσετε γιατί οι οικονομικές διαρροές ισούνται πάντα με τις οικονομικές εισροές
- 6 καταλάβετε τις διαφορές εκτιμήσεων του εθνικού εισοδήματος και προϊόντος
- 7 εξετάσετε κατά πόσο το εθνικό παραγόμενο εισόδημα συνεισφέρει στην εθνική ευτυχία

Στρεφόμεστε τώρα στα μεγάλα οικονομικά ζητήματα όπως η ανεργία, ο πληθωρισμός, η οικονομική μεγέθυνση και οι χρηματοπιστωτικές κρίσεις. Η μακροοικονομική θυσιάζει τις λεπτομέρειες, προκειμένου να μελετήσει τη συνολική εικόνα.

Η διαφορά ανάμεσα σε μικροοικονομική και **μακροοικονομική** είναι κάτι παραπάνω από τη διαφορά μεταξύ οικονομικής επιστήμης σε μικρή κλίμακα και οικονομικής επιστήμης σε μεγάλη κλίμακα. Ο σκοπός της ανάλυσης είναι επίσης διαφορετικός.

Μακροοικονομική είναι η μελέτη της οικονομίας ως αλληλένδετου συστήματος.

Τα υποδείγματα σκοπίμως απλοποιούν την πραγματικότητα, προκειμένου να εστιάσουν στα βασικά στοιχεία ενός προβλήματος και να τα εξετάσουν με σαφήνεια. Θα μπορούσαμε να μελετήσουμε το σύνολο της οικονομίας συνθέτοντας μικροοικονομικές αναλύσεις των επιμέρους αγορών, αλλά θα ήταν δύσκολο να παρακολουθήσουμε όλες τις οικονομικές δυνάμεις που βρίσκονται σε λειτουργία. Το μυαλό μας δεν διαθέτει έναν αρκετά δυνατό μικρο-επεξεργαστή για να βγάλει κάποιο συμπέρασμα.

Για να είναι διαχειρίσιμη η ανάλυση, η μικροοικονομική και η μακροοικονομική ακολουθούν διαφορετικές προσεγγίσεις. Η μικροοικονομική δίνει έμφαση στη λεπτομερή κατανόηση των επιμέρους αγορών. Για να επιτευχθεί αυτός ο βαθμός λεπτομέρειας, παραγκωνίζονται πολλές αλληλεπιδράσεις με άλλες αγορές. Όταν λέμε ότι ο φόρος στα αυτοκίνητα μειώνει την ποσότητα ισορροπίας των αυτοκινήτων, αγνοούμε τι κάνει η κυβέρνηση με τα φορολογικά έσοδα. Αν μειωθεί το δημόσιο χρέος, μπορεί να μειωθούν τα επιτόκια, ενισχύοντας την τάση των νοικοκυριών για δανεισμό προκειμένου να αγοράσουν νέα αυτοκίνητα.

Η μικροοικονομική, με άλλα λόγια, μοιάζει με την παρακολούθηση ιπποδρομίας με κιάλια. Τα κιάλια είναι ιδανικά για την μελέτη της λεπτομέρειας, αλλά μερικές φορές έχουμε σαφέστερη εικόνα ολόκληρου του αγώνα χρησιμοποιώντας το γυμνό μάτι. Η μακροοικονομική μελετά τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ διαφόρων οικονομικών μελών, επομένως χρησιμοποιεί μια διαφορετική απλοποίηση για να διατηρήσει την ανάλυση διαχειρίσιμη. Η μακροοικονομική απλουστεύει τα θεμελιώδη στοιχεία, προκειμένου να εστιάσει στο πώς συνδέονται μεταξύ τους και πώς αλληλοεπηρεάζονται.

Η μακροοικονομική δίνει έμφαση στα συνολικά μεγέθη, όπως τη συνολική ζήτηση των νοικοκυριών για αγαθά ή τη συνολική δαπάνη των επιχειρήσεων για μηχανήματα και κτίρια. Για παράδειγμα όταν παρακολουθούμε έναν αγώνα αλόγων στον ιππόδρομο με γυμνό μάτι, οι ατομικές λεπτομέρειες είναι πιο θολές, αλλά η πλήρης

προσοχή μας είναι στραμμένη στη μεγάλη εικόνα. Είναι λοιπόν πιο πιθανό να παρατηρήσουμε το άλογο να τρυνώνει στις ράγες.

Επομένως, ο στόχος της μακροοικονομικής είναι η κατανόηση των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των μεγάλων ζητημάτων που επηρεάζουν την οικονομία – οικονομική μεγέθυνση, πληθωρισμός, ανεργία, παραγόμενο προϊόν, διακυμάνσεις του εισοδήματος και χρηματοπιστωτικές κρίσεις. Με τη σειρά της, η επίλυση τέτοιων ζητημάτων μπορεί να συμβάλει στη μείωση της φτώχειας και την ανισότητα.

17.1 Μακροοικονομική: Τα μεγάλα ζητήματα

Το πραγματικό **ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ)** μετρά την αξία της συνολικής παραγωγής μίας χώρας σε μια δεδομένη χρονική περίοδο.

Ο **οικονομικός κύκλος** αφορά στη βραχυχρόνια διακύμανση του συνολικού προϊόντος γύρω από τη μακροχρόνια τάση του.

Οικονομική μεγέθυνση είναι η αύξηση της πραγματικής παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών σε μια οικονομία με την πάροδο του χρόνου. Ως μέτρο ή δείκτης της οικονομικής μεγέθυνσης ορίζεται ο μακροχρόνιος μέσος ποσοστιαίος ρυθμός αύξησης του πραγματικού ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ).

Ως **εργατικό δυναμικό** θεωρούνται όλα τα άτομα που εργάζονται ή αναζητούν εργασία.

Ποσοστό ανεργίας είναι το ποσοστό του εργατικού δυναμικού που, ενώ είναι ικανό, διαθέσιμο να απασχοληθεί και έχει τα κατάλληλα εφόδια, αδυνατεί να βρει εργασία.

Ρυθμός πληθωρισμού είναι η ετήσια ποσοστιαία μεταβολή του δείκτη τιμών των αγαθών και των υπηρεσιών.

Ακαθάριστο χρέος είναι οι συνολικές υποχρεώσεις του δημοσίου τομέα προς τους πιστωτές.

Το **καθαρό χρέος** είναι οι συνολικές υποχρεώσεις του δημοσίου τομέα μείον τα συνολικά περιουσιακά στοιχεία που μπορούν να πουληθούν προκειμένου να συγκεντρωθούν χρήματα για την πληρωμή των πιστωτών.

Τι προσδιορίζει το συνολικό παραγόμενο προϊόν μιας χώρας, το οποίο αποκαλούμε πραγματικό **ΑΕΠ**; Γιατί υπήρξε μια μακρά περίοδος ανόδου του παραγόμενου προϊόντος και των τιμών των κατοικιών μέχρι το 2007, ακολουθούμενη από τη χειρότερη μεταπολεμική κατάρρευση τους και αμέσως μετά από βραδεία ανάκαμψη; Υπάρχουν αναπόφευκτα **οικονομικοί κύκλοι** ή μήπως μπορεί το παραγόμενο προϊόν να αυξάνεται ομαλά στο χρόνο; Γιατί κάποιες χώρες **αναπτύσσονται** ταχύτερα σε σχέση με κάποιες άλλες για παρατεταμένες περιόδους; Θα συνεχιστεί η ανάπτυξη για πάντα; Έπειτα από αιώνες ύπνου, γιατί οι «οικονομικοί γίγαντες» Κίνα και Ινδία ξύπνησαν τελικά;

Δεν μας ενδιαφέρει μόνο το παραγόμενο προϊόν των αγαθών και υπηρεσιών αλλά και η αγορά **εργασίας**. Γιατί αυξήθηκε η **ανεργία** κατά τη δεκαετία του 1970 ενώ παρατηρήθηκε σημαντική μείωση στη συνέχεια; Πόση ανεργία προκάλεσε η χρηματοπιστωτική κρίση; Μήπως οι εργαζόμενοι έχασαν τις δουλειές τους επειδή ζητούσαν υπερβολικά υψηλούς μισθούς; Τα ρομπότ στην παραγωγική διαδικασία προκαλούν δραματική μείωση των θέσεων απασχόλησης; Μπορεί το κράτος να δημιουργήσει περισσότερες θέσεις απασχόλησης; Τέτοιου είδους ερωτήματα θα πρέπει να απαντηθούν στο Μέρος 4 του βιβλίου.

Ένα τρίτο μεγάλο ζήτημα είναι ο **πληθωρισμός**. Το επίπεδο τιμών είναι ένας σταθμισμένος μέσος όρος των τιμών που καταβάλλονται για αγαθά και υπηρεσίες. Πληθωρισμός είναι η αύξηση του επιπέδου των τιμών. Τι προκαλεί τον πληθωρισμό; Η αύξηση της ποσότητας του χρήματος, οι αυξήσεις στις τιμές του πετρελαίου ή το έλλειμμα του προϋπολογισμού; Έχουμε μάθει να τιθασιεύουμε τον πληθωρισμό; Θα μπορούσε μια αύξηση της παραγωγής στην Κίνα να προκαλέσει πληθωρισμό στην Ευρώπη, τις ΗΠΑ ή την Σιγκαπούρη; Είναι πιθανό η εκτεταμένη δημιουργία χρήματος, η οποία έγινε σκόπιμα από το 2009 κι έπειτα ώστε να μετριάσει την ύφεση, να οδηγήσει ακολούθως σε πληθωρισμό;

Ένα τέταρτο μεγάλο ζήτημα είναι η αύξηση και η μείωση του παραγόμενου προϊόντος. Γιατί δεν μπορούμε να έχουμε μια ομαλή οικονομική μεγέθυνση; Τι προκάλεσε την θεαματική κατάρρευση του 2007-2009; Μπορούμε να αποφύγουμε μια επόμενη κρίση; Πως θα επηρεάσει τις επιλογές των νοικοκυριών, των επιχειρήσεων και των κρατών η κληρονομιά του χρέους;

Η επιλογή του τρόπου μέτρησης του χρέους έχει τη σημασία της. Το 2018 το **ακαθάριστο χρέος** της Ιαπωνίας ήταν 225% του εθνικού της προϊόντος, αλλά το **καθαρό χρέος** της ήταν μόνο 129%. Στα ειδησεογραφικά μέσα θα βρείτε αναφορές και στα δύο αυτά μεγέθη, και πρέπει να είναι ξεκάθαρο σε ποιο αναφερόμαστε κάθε φορά. Κανονικά, το καθαρό δημόσιο χρέος προκύπτει αν αφαιρέσουμε από το ακαθάριστο χρέος τα περιουσιακά στοιχεία που μπορούν να ρευστοποιηθούν εύκολα. Η Ιαπωνία ωστόσο θα δυσκολευόταν να πουλήσει τους σταθμούς πυρηνικής ενέργειας ή το οδικό δίκτυο.

Σχεδόν καθημερινά, τα μέσα ενημέρωσης κάνουν αναφορές στον πληθωρισμό, την ανεργία, την οικονομική μεγέθυνση, τις διακυμάνσεις της παραγωγής και το χρέος. Τα ζητήματα αυτά επηρεάζουν τα αποτελέσματα σε εκλογικές αναμετρήσεις και προκαλούν το ενδιαφέρον του κόσμου για τη μακροοικονομική.

17.2 Κάποια γεγονότα και λίγη οικονομική ιστορία

Ξεκινάμε με κάποια γεγονότα. Ο Πίνακας 17.1 προσφέρει μια ιστορική διάσταση των πρόσφατων οικονομικών επιδόσεων, παρουσιάζοντας στοιχεία για τους ετήσιους μέσους όρους της ανεργίας, της οικονομικής μεγέθυνσης και του πληθωρισμού από το 1960.

Η δεκαετία του 1960 ήταν μια χρυσή εποχή με χαμηλή ανεργία, ραγδαία οικονομική μεγέθυνση και χαμηλό πληθωρισμό στις ανεπτυγμένες χώρες. Στις αρχές της δεκαετίας του 1970, και ενώ η παγκόσμια οικονομία βρισκόταν σε άνθηση, ο ΟΠΕΚ τετραπλασίασε την τιμή του πετρελαίου. Η υπόλοιπη δεκαετία του 1970 χαρακτηρίστηκε από υψηλό πληθωρισμό, αργούς ρυθμούς μεγέθυνσης και διογκούμενη ανεργία. Μετά από μια νέα αύξηση της τιμής του πετρελαίου το 1979-1980, η δεκαετία του 1980 αποτέλεσε μια ακόμα δύσκολη περίοδο. Ο πληθωρισμός άρχισε να πέφτει κατά τη δεκαετία του 1990 στις περισσότερες χώρες, ενώ η ανεργία συρρικνωνόταν στο ΗΒ και στις ΗΠΑ αλλά όχι και στην ηπειρωτική Ευρώπη.

Σε όλο τον κόσμο, η μακρά περίοδος οικονομικής επιτυχίας από το 1990 μέχρι το 2008 -σταθερή μεγέθυνση, χαμηλή ανεργία και χαμηλός πληθωρισμός- δημιούργησε ένα αίσθημα εμπιστοσύνης στους ανθρώπους ότι είχαν επιτέλους ανακαλυφθεί επιτυχημένες οικονομικές πολιτικές. Η εμπιστοσύνη εξέθρεψε την υπερβολική εμπιστοσύνη, τον υπερδανεισμό, τη συνεχιζόμενη άνοδο των τιμών των κατοικιών και την αλόγιστη παροχή δανείων από τις τράπεζες. Η χρηματοοικονομική κρίση ξέσπασε τελικά το 2008, αναγκάζοντας τα κράτη να επέμβουν σώζοντας ιδιωτικές τράπεζες από την πτώχευση, με κόστος την μεγάλη αύξηση του δημοσίου χρέους. Ο πίνακας 17.1 δείχνει ότι, ως συνέπεια της κρίσης, η οικονομική μεγέθυνση σταμάτησε και τα ποσοστά ανεργίας αυξήθηκαν.

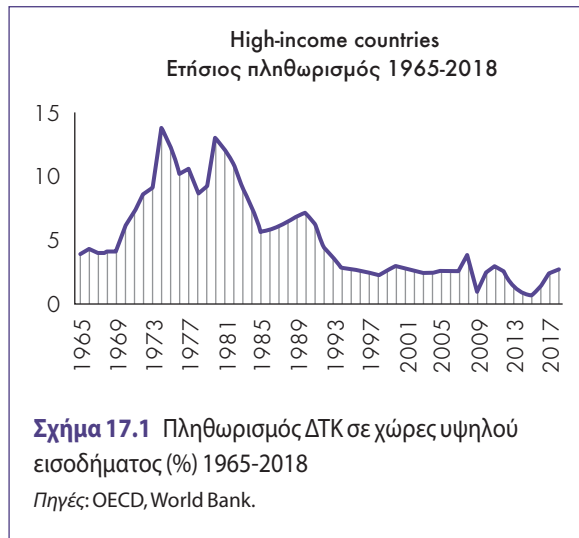
Επιβαρυνμένες σε πολλές περιπτώσεις από ένα εκτεταμένο καθεστώς κρατικών ρυθμίσεων και σχεδιασμού, οι μεγαλύτερες αναδυόμενες οικονομίες καθυστέρησαν να «πάρουν μπροστά». Η απορρύθμιση των δεκαετιών του 1980 και του 1990 είχε δραματικές επιπτώσεις. Οι χώρες BRICs (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία και Κίνα) απογειώθηκαν. Στον Πίνακα 17.1 παρατηρούμε την θεαματική άνοδο της Κίνας που πλησιάζει πλέον τα 40 χρόνια της ετήσιας πραγματικής οικονομικής μεγέθυνσης της τάξης του 10%. Αν και οι χώρες BRICs αναπτύσσονται γρήγορα, ξεκίνησαν από τόσο χαμηλά επίπεδα ώστε το κατά κεφαλήν εισόδημα είναι ακόμα αρκετά χαμηλότερο από αυτό από αυτό που απολαμβάνουν οι προηγμένες οικονομίες..

Στο Σχήμα 17.1 εξετάζεται πιο μακροχρόνια ο πληθωρισμός στις χώρες υψηλού εισοδήματος, ο οποίος εκτινάχθηκε στα ύψη τη δεκαετία του 1970, όταν οι παραγωγοί πετρελαίου συνασπίστηκαν για να αυξήσουν απότομα

Πίνακας 17.1 Η μεγάλη εικόνα, 1960-2018 (ετήσιοι μέσοι όροι, %)

	1960-1969	1970-1979	1980-1989	1990-1999	2000-07	2008-18
Μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ						
ΗΒ	2,9	2,4	2,4	2,1	3,1	1,1
ΗΠΑ	4,3	3,3	3,1	3,1	2,6	1,6
Ε.Ε.	5,8	3,8	2,3	2,2	2,1	0,6
Κίνα	3,0	7,4	9,8	10,0	10,8	8,3
Ανεργία						
ΗΒ	2,2	4,5	10,2	8,1	5,2	6,4
ΗΠΑ	4,1	6,1	7,3	5,8	4,9	6,5
Ε.Ε.	2,5	4,0	9,3	10,5	8,3	10,0
Κίνα	–	–	2,6	2,8	3,9	3,7
Πληθωρισμός						
ΗΒ	3,8	12,6	7,4	3,7	1,5	1,1
ΗΠΑ	2,4	7,1	5,6	3,0	2,7	1,6
Ε.Ε.	3,7	9,5	6,5	2,9	2,3	1,7
Κίνα	–	–	7,5	7,8	1,5	2,6

Πηγές: OECD Economic Outlook· IMF World Economic Outlook, tradingeconomics.com

Πίνακας 17.2 Καθαρό δημόσιο χρέος (% του ΑΕΠ)

	2007	2018
Ιταλία	89	126
Ελλάδα	81	126
Ιαπωνία	72	129
ΗΠΑ	45	82
Γερμανία	40	34
Γαλλία	32	76
ΗΒ	33	85
Κίνα	27	50
Ιρλανδία	0	50

Πηγή: OECD, tradingeconomics.com.

τις τιμές το 1973 και ξανά το 1979. Τα κράτη ήταν αρχικά απρόθυμα να καταπολεμήσουν τον πληθωρισμό που προκάλεσαν οι αυξήσεις των τιμών του πετρελαίου, αλλά σταδιακά συνειδητοποίησαν τα οφέλη της μείωσης του πληθωρισμού και της διατήρησής του από τότε και στο εξής σε χαμηλά επίπεδα. Σε ορισμένα από τα κεφάλαια του βιβλίου που ακολουθούν θα δούμε πώς το έκαναν αυτό.

Η χρηματοπιστωτική κρίση μείωσε προσωρινά τις πληθωριστικές πιέσεις μετά το 2008. Παρά τη συνεχιζόμενη στασιμότητα στην αύξηση της παραγωγής, το Ηνωμένο Βασίλειο εισήγαγε στη συνέχεια πληθωρισμό - υψηλές τιμές τροφίμων και ενέργειας που αυξάνονται στην παγκόσμια οικονομία από χώρες όπως η Κίνα, οι οποίες συνεχίζουν να αναπτύσσονται με υψηλό ρυθμό.

Ο Πίνακας 17.2 δείχνει την επίπτωση της κρίσης στο δημόσιο χρέος. Εξετάζουμε το χρέος σε σχέση με το ΑΕΠ, εφόσον το τελευταίο μας δίνει μια ιδέα των πιθανών φορολογικών εσόδων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την αποπληρωμή του χρέους. Μια αύξηση του λόγου του χρέους προς το ΑΕΠ σημαίνει ότι μια χώρα αντιμετωπίζει μεγαλύτερο βάρος. Παρουσιάζουμε στοιχεία για το 2007, ακριβώς πριν το ξέσπασμα της κρίσης, και για το 2018.

Ο Πίνακας 17.2 δείχνει ότι διάφορες χώρες βρέθηκαν στην κρίση έχοντας διαφορετικά επίπεδα δημόσιου χρέους. Η Ιταλία, η Ελλάδα και η Ιαπωνία είχαν ήδη υψηλά επίπεδα χρέους, ενώ το ΗΒ, η Ισπανία και η Ιρλανδία είχαν χαμηλά επίπεδα πριν από την κρίση.

Τα δημόσια οικονομικά επιδεινώθηκαν αφενός επειδή τα κράτη έπρεπε να σώσουν τις ιδιωτικές τράπεζες (οτιδήποτε άλλο θα ήταν ακόμα χειρότερο) και αφετέρου γιατί, λόγω της στασιμότητας των οικονομιών, τα κράτη εισέπρατταν λιγότερους φόρους ενώ ταυτόχρονα είχαν αυξημένες δαπάνες κοινωνικής πρόνοιας. Και τα δύο αυτά χαρακτηριστικά οδήγησαν σε αύξηση του δημόσιου χρέους. Χώρες με μεγάλο χρηματοοικονομικό τομέα είδαν μεγάλη αύξηση στο δημόσιο χρέος τους. Οι χρηματοοικονομικές αγορές ανησύχησαν, ορθώς, για την περίπτωση κάποιες χώρες με τα μεγαλύτερα χρέη όπως η Ελλάδα να μην μπορέσουν να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους. Η Ελλάδα χρειάστηκε αρκετά προγράμματα διάσωσης καθώς οι πιστωτές ανέβαλαν τις αποπληρωμές της Ελλάδας.

Από το 2010 οι χώρες έχουν ανακάμψει σιγά σιγά από την Παγκόσμια Χρηματοπιστωτική Κρίση. Με μεγάλα δημόσια χρέη, τα κράτη συχνά επιδίδονται σε μέτρα λιτότητας, μειώνοντας τις κρατικές δαπάνες ή αυξάνοντας τους φόρους για να προσπαθήσουν να μειώσουν τα χρέη. Με τον ιδιωτικό τομέα να αγωνίζεται επίσης να ανακάμψει, η οικονομική ανάπτυξη ήταν υποτονική στη Δυτική Ευρώπη και την Ιαπωνία.

Αντίθετα, η Κίνα και η Ινδία συνέχισαν να αναπτύσσονται με υψηλούς ρυθμούς. Υπάρχουν πλέον φόβοι ότι η Κίνα έχει δανειστεί τόσα πολλά που θα μπορούσε να αντιμετωπίσει τη δική της οικονομική κατάρρευση. Εάν κάτι τέτοιο συμβεί, είναι πιθανό να έχει σημαντικές συνέπειες σε όλο τον κόσμο.

Η εκλογή του Donald Trump στις Ηνωμένες Πολιτείες οδήγησε επίσης σε μια δραματική αλλαγή στην οικονομική πολιτική των ΗΠΑ. Οι περικοπές φόρων του Trump το 2017 παρείχαν ένα σημαντικό βραχυπρόθεσμο κίνητρο για την οικονομία των ΗΠΑ, αλλά με κόστος την αύξηση των επιπέδων του αμερικανικού δημόσιου χρέους. Εάν οι περικοπές φόρων δεν προκαλέσουν σε *μόνιμη* βάση υψηλότερη αύξηση της παραγωγής και άρα υψηλότερα μελλοντικά φορολογικά έσοδα, θα είναι όπως όταν αποκτά κανείς νέα πιστωτική κάρτα: αρχικά διασκεδαστικό όσο διαρκεί το φαγοπότι των δαπανών, αλλά επώδυνο στη συνέχεια όταν πρέπει να εξοφληθούν τα χρέη.

17.3 Το οικονομικό κύκλωμα

Η οικονομία αποτελείται από εκατομμύρια επιμέρους οικονομικούς φορείς: νοικοκυριά, επιχειρήσεις, την κεντρική διοίκηση και την τοπική αυτοδιοίκηση. Οι επιμέρους αποφάσεις τους προσδιορίζουν από κοινού τη συνολική δαπάνη, το συνολικό εισόδημα και το συνολικό προϊόν της οικονομίας.

Αρχικά παραβλέπουμε την ύπαρξη του δημόσιου τομέα και των άλλων χωρών, κρατώντας μόνο τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά (κλειστή οικονομία χωρίς κράτος). Ο Πίνακας 17.3 παρουσιάζει τις συναλλαγές μεταξύ νοικοκυριών και επιχειρήσεων. Τα νοικοκυριά έχουν στην κατοχή τους τους συντελεστές της παραγωγής (τις εισροές στην παραγωγή). Τα νοικοκυριά εκμισθώνουν εργασία στις επιχειρήσεις, λαμβάνοντας ως αντάλλαγμα μισθούς. Αλλά τα νοικοκυριά είναι επίσης οι ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων και εισπράττουν τα κέρδη τους. Το κεφάλαιο και η γη ανήκουν σε τελική ανάλυση στα νοικοκυριά, ακόμα και αν βρίσκονται στην κατοχή των επιχειρήσεων.

Πίνακας 17.3 Συναλλαγές νοικοκυριών και επιχειρήσεων

Νοικοκυριά	Επιχειρήσεις
Προσφέρουν υπηρεσίες συντελεστών παραγωγής στις επιχειρήσεις	Χρησιμοποιούν συντελεστές παραγωγής για να παράγουν προϊόν
Εισπράττουν εισοδήματα από τις επιχειρήσεις	Μισθώνουν υπηρεσίες συντελεστών παραγωγής από τα νοικοκυριά
Αγοράζουν το προϊόν των επιχειρήσεων	Πουλάνε το προϊόν τους στα νοικοκυριά

Τα νοικοκυριά προσφέρουν υπηρεσίες συντελεστών παραγωγής στις επιχειρήσεις, οι οποίες χρησιμοποιούν αυτές τις εισροές για να παράγουν προϊόν. Η δεύτερη σειρά του Πίνακα 17.3 παρουσιάζει τις αντίστοιχες πληρωμές. Τα νοικοκυριά εισπράττουν εισοδήματα (μισθούς, ενοίκια, κέρδη), τα οποία είναι οι πληρωμές που καταβάλλουν οι επιχειρήσεις για τη χρήση αυτών των εισροών. Η τρίτη σειρά δείχνει ότι τα νοικοκυριά δαπανούν τα εισοδήματά τους για να αγοράσουν το προϊόν των επιχειρήσεων, δίνοντας έτσι στις επιχειρήσεις τα χρήματα με τα οποία θα πληρώσουν τις παραγωγικές εισροές.

Οι παραπάνω συναλλαγές που πραγματοποιούνται μεταξύ των νοικοκυριών και επιχειρήσεων υποδηλώνουν, σωστά, ότι υπάρχουν τρεις ισοδύναμοι τρόποι για την μέτρηση της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας σε μια οικονομία: (α) η συνολική αξία των παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών, (β) οι αποδοχές των συντελεστών παραγωγής που αντιπροσωπεύουν την αξία των παρεχόμενων υπηρεσιών των συντελεστών, ή (γ) η αξία της συνολικής δαπάνης για αγαθά και υπηρεσίες. Όλες οι πληρωμές αντιστοιχούν σε πραγματικούς συντελεστές παραγωγής.

Προς το παρόν, θα υποθέσουμε ότι όλες οι πληρωμές γίνονται για την αγορά πραγματικών συντελεστών παραγωγής. Συνεπώς, θα λάβουμε την ίδια εκτίμηση της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας είτε χρησιμοποιήσουμε την αξία της παραγωγής είτε το σύνολο των αποδοχών των συντελεστών παραγωγής είτε τη συνολική δαπάνη σε αγαθά και υπηρεσίες.

Το εισόδημα των νοικοκυριών ισούται με τη δαπάνη των νοικοκυριών, εάν το εισόδημά τους δαπανάται στο σύνολο του. Αν πουληθεί το σύνολο των προϊόντων, τότε η αξία της παραγωγής ισούται με τη συνολική δαπάνη αγαθών και υπηρεσιών. Η αξία της παραγωγής ισούται επίσης με την αξία του εισοδήματος των νοικοκυριών. Αφού τα κέρδη ορίζονται ως η αξία των πωλήσεων μείον το κόστος των εισροών, και αφού τα κέρδη ανήκουν στα νοικοκυριά που είναι ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων, τα εισοδήματα των νοικοκυριών -από την εκμίσθωση εισροών ή από τα κέρδη- ισούνται με την αξία της παραγωγής.

Το υπόδειγμά μας εξακολουθεί να είναι πολύ απλό. Τι συμβαίνει αν οι επιχειρήσεις δεν πουλήσουν όλη την παραγωγή τους; Τι συμβαίνει όταν οι επιχειρήσεις δεν πουλάνε την παραγωγή τους στα νοικοκυριά αλλά σε άλλες επιχειρήσεις; Τι συμβαίνει αν τα νοικοκυριά δεν δαπανήσουν όλο το εισόδημα τους; Η επόμενη ενότητα απαντά σε αυτά τα ερωτήματα. Το συμπέρασμα μας θα είναι το ίδιο: το επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας μπορεί να μετρηθεί υπολογίζοντας την αξία της συνολικής δαπάνης, της συνολικής παραγωγής ή των συνολικών αποδοχών. Και οι τρεις μέθοδοι δίνουν την ίδια απάντηση.

Ωστόσο, το αναλυτικό μας πλαίσιο αγνοεί σημαντικά χαρακτηριστικά του πραγματικού κόσμου: την αποταμίευση και τις επενδύσεις, τις δημόσιες δαπάνες και τους φόρους, καθώς και τις συναλλαγές μεταξύ επιχειρήσεων και τις συναλλαγές με τον υπόλοιπο κόσμο. Αυτά θα τα καλύψουμε στη συνέχεια του κεφαλαίου, αφού πρώτα αναφερθούμε σε ένα ολοκληρωμένο σύστημα εθνικών λογαριασμών.

17.4 Το εθνικό λογιστικό σύστημα

Μέτρηση του εθνικού εισοδήματος και του ΑΕΠ

Το **ακαθάριστο εθνικό προϊόν (ΑΕΘΠ)** Το συνολικό εισόδημα που κερδίζουν οι συντελεστές παραγωγής ενός έθνους, ανεξάρτητα από τον τόπο διαμονής τους.

Το **ακαθάριστο εθνικό εισόδημα (ΑΕΘΕ)** είναι το συνολικό εισόδημα των μόνιμων κατοίκων (υπηκόων) μιας χώρας.

Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) μετρά την αξία του προϊόντος που παράγεται σε ορισμένη χρονική περίοδο εγχωρίως, ανεξάρτητα την εθνικότητα των παραγωγικών συντελεστών που απασχολούνται στην παραγωγή αυτών των αγαθών. Το **ακαθάριστο εθνικό προϊόν (ΑΕΘΠ)** μετρά το συνολικό εισόδημα που κερδίζουν οι συντελεστές παραγωγής ενός έθνους, ανεξάρτητα από τον τόπο διαμονής τους. Το **ακαθάριστο εθνικό εισόδημα (ΑΕΘΕ)** περιλαμβάνει το εισόδημα των πολιτών της χώρας το οποίο απέκτησαν στο εξωτερικό και αποκλείει το εισόδημα των αλλοδαπών που απέκτησαν σ' αυτή τη χώρα.

Έτσι, ένας Γερμανός που εργάζεται σε μια τράπεζα στην Κίνα συνεισφέρει στο ΑΕΠ της Κίνας επειδή εκεί βρίσκεται η τοποθεσία όπου παρέχεται η εργασία και παράγεται το προϊόν. Αν ωστόσο ο Γερμανός αυτός στέλνει μέρος του εισοδήματός του

σε συγγενείς του στη Γερμανία, το ποσό αυτό προστίθεται στο γερμανικό ακαθάριστο εθνικό εισόδημα (αλλά όχι και στο κινέζικο). Ομοίως, οι επενδύσεις Ιρλανδών στις ΗΠΑ συνεισφέρουν στο αμερικανικό προϊόν και στο ΑΕΠ, αλλά το εισόδημα που αποκτάται από τις επενδύσεις αυτές προστίθεται τελικά στο ιρλανδικό εθνικό προϊόν και όχι στο αμερικανικό. Επομένως, το εθνικό εισόδημα μετρά το συνολικό παγκόσμιο εισόδημα των κατοίκων μιας χώρας. Το ΑΕΠ μετρά το προϊόν που παράγεται σε μια χώρα ανεξάρτητα από την εθνικότητα των πολιτών που το παράγουν.

Έστω ότι Ινδοί εργάτες συμβάλουν στην κατασκευή ενός σταδίου στο Ντουμπάι. Οι μισθοί τους στο Ντουμπάι αποτελούν μέρος του ινδικού ΑΕΘΠ αλλά όχι του ΑΕΠ. Εάν αυτοί οι εργάτες αποστείλουν μέρος των μισθών τους στην πατρίδα τους για να βοηθήσουν τις οικογένειές τους στην ινδική επαρχία, αυτό το επαναπατριζόμενο εισόδημα προσμετράται στο ινδικό ΑΕΘΕ καθώς και στο ΑΕΘΠ. Ωστόσο εάν οι εργάτες δαπανήσουν το σύνολο του εισοδήματός τους στο Ντουμπάι, το εισόδημα αυτό δεν θα επηρεάσει το ΑΕΘΕ της Ινδίας αλλά θα επηρεάσει τόσο το ΑΕΘΠ της Ινδίας όσο και το ΑΕΠ του Ντουμπάι.

Το **οικονομικό κύκλωμα** απεικονίζει τις οικονομικές συναλλαγές μεταξύ νοικοκυριών και επιχειρήσεων.

Προστιθέμενη αξία είναι η αύξηση της αξίας ενός αγαθού που προκύπτει σε κάθε στάδιο επεξεργασίας μέχρι την τελική του μορφή.

Αρχικά θα εξετάσουμε μια **κλειστή οικονομία**, η οποία δεν συνδέεται με τον υπόλοιπο κόσμο και στην οποία το προϊόν ισούται με το εισόδημα. Πρώτα θα διευρύνουμε το απλό **οικονομικό κύκλωμα** ανάμεσα σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά που δείξαμε στον πίνακα 17.3. Οι συναλλαγές δεν πραγματοποιούνται αποκλειστικά μεταξύ μίας μόνον επιχείρησης και ενός μόνο νοικοκυριού. Οι επιχειρήσεις μισθώνουν εργασία από τα νοικοκυριά, αλλά αγοράζουν πρώτες ύλες και μηχανήματα από άλλες επιχειρήσεις. Για να αποφύγουμε τον διπλό υπολογισμό, χρησιμοποιούμε την έννοια της **προστιθέμενης αξίας**.

Η προστιθέμενη αξία είναι το συνολικό προϊόν μείον την αξία των αγαθών που χρησιμοποιήθηκαν ως εισροές για τη δημιουργία αυτού του προϊόντος. Άμεση σχέση με το παραπάνω έχει η διάκριση ανάμεσα σε τελικά και ενδιάμεσα αγαθά. Το πα-

Πίνακας 17.4 Υπολογισμός του ΑΕΠ

(1) Αγαθό	(2) Πωλητής	(3) Αγοραστής	(4) Αξία συναλλαγής	(5) Προστιθέμενη αξία	(6) Δαπάνη για το τελικό προϊόν	(7) Έσοδα των νοικοκυριών
Χάλυβας	Χαλυβουργία	Μηχανουργείο	1.000	1.000	-	1.000
Χάλυβας	Χαλυβουργία	Αυτοκινητ/χανία	3.000	3.000	-	3.000
Μηχανήματα	Μηχανουργείο	Αυτοκινητ/χανία	2.000	1.000	2.000	1.000
Αυτοκίνητα	Αυτοκινητ/χανία	Νοικοκυριά	5.000	2.000	5.000	2.000
Σύνολο συναλλαγών			11.000			
ΑΕΠ				7.000	7.000	7.000

γυτό είναι ένα **τελικό αγαθό** που καταναλώνεται από τον αγοραστή του. Ο χάλυβας είναι **ενδιάμεσο αγαθό**, το οποίο παράγεται από κάποια επιχείρηση, αλλά χρησιμοποιείται ως εισροή από κάποια άλλη. Τα κεφαλαιουχικά αγαθά είναι τελικά αγαθά, επειδή δεν αναλώνονται σε μεταγενέστερη παραγωγική διαδικασία. Δεν γίνεται πλήρους απόσβεση τους στην διάρκεια μιας δεδομένης περιόδου παραγωγής.

Οι έννοιες αυτές θα αποσαφηνιστούν με ένα παράδειγμα. Έστω ότι υπάρχουν τέσσερις επιχειρήσεις στην οικονομία: μια χαλυβουργία, μια επιχείρηση παραγωγής κεφαλαιουχικών αγαθών (μηχανημάτων) για την αυτοκινητοβιομηχανία, μια επιχείρηση παραγωγής ελαστικών και μια επιχείρηση παραγωγής αυτοκινήτων, η οποία πουλά στους τελικούς χρήστες, τα νοικοκυριά. Στον Πίνακα 17.4 υπολογίζεται το ΑΕΠ αυτής της απλής οικονομίας.

Η χαλυβουργία παράγει χάλυβα αξίας 4.000, το ένα τέταρτο του οποίου πουλιέται στον παραγωγό μηχανημάτων και τα τρία τέταρτα στον παραγωγό αυτοκινήτων. Το σύνολο των 4.000 αποτελεί προστιθέμενη αξία ή το καθαρό προϊόν της χαλυβουργίας, το οποίο καταβάλλεται ως εισόδημα για τα νοικοκυριά (μισθοί, ενοίκια, κέρδη). Συνεπώς, οι δύο πρώτες σειρές της τελευταίας στήλης δίνουν επίσης άθροισμα 4.000. Οι επιχειρήσεις έχουν δαπανήσει 4.000 για να αγοράσουν όλη την παραγωγή χάλυβα, αλλά το ποσό αυτό δεν αποτελεί δαπάνη για τελικά αγαθά. Ο χάλυβας είναι ενδιάμεσο αγαθό, το οποίο χρησιμοποιείται σε μεταγενέστερα στάδια της παραγωγικής διαδικασίας.

Ο παραγωγός μηχανημάτων δαπανά 1.000 για να αγοράσει χάλυβα, τον οποίο στη συνέχεια μετατρέπει σε μηχανήματα προς πώληση στον παραγωγό αυτοκινήτων έναντι 2.000. Η προστιθέμενη αξία της μηχανουργίας ισούται με 2.000 μείον τα 1.000 που δαπανήθηκαν για το χάλυβα. Τα καθαρά έσοδα των 1.000 πηγαινούν άμεσα ή έμμεσα στα νοικοκυριά με τη μορφή εισοδήματος ή κέρδους. Εφόσον ο παραγωγός αυτοκινήτων προτίθεται να κρατήσει τα μηχανήματα, το σύνολο των 2.000 εμφανίζεται στο λογαριασμό ως «τελική δαπάνη» για τη δεδομένη χρονική περίοδο.

Ο παραγωγός αυτοκινήτων δαπανά 3.000 για χάλυβα που αναλώνεται κατά τη διάρκεια της περιόδου παραγωγής των αυτοκινήτων. Αφαιρούμε 3.000 από τα 5.000 που είναι η αξία της παραγωγής αυτοκινήτων, έτσι ώστε να προκύψει η προστιθέμενη αξία της αυτοκινητοβιομηχανίας. Η προστιθέμενη αξία και το εισόδημα των νοικοκυριών είναι 2.000.

Τέλος, η αυτοκινητοβιομηχανία πουλά το αυτοκίνητο στους τελικούς χρήστες-νοικοκυριά έναντι 5.000. Μόνο τότε το αυτοκίνητο μετατρέπεται σε τελικό αγαθό και η συνολική τιμή του των 5.000 αποτελεί τελική δαπάνη.

Ο Πίνακας 17.4 δείχνει ότι η ακαθάριστη αξία όλων των συναλλαγών ανέρχεται σε 11.000. Το ποσόν αυτό υπερεκτιμά την αξία των αγαθών που παρήγαγε πραγματικά η οικονομία. Για παράδειγμα, οι 3.000 που εισέπραξε η χαλυβουργία πουλώντας χάλυβα στην αυτοκινητοβιομηχανία έχουν ήδη περιληφθεί στην τελική αξία του παραγόμενου αυτοκινήτου. Το εθνικό προϊόν δεν μπορεί να τα συμπεριλάβει δύο φορές.

Η στήλη (5) παρουσιάζει την προστιθέμενη αξία σε κάθε στάδιο της παραγωγικής διαδικασίας. Το πραγματικό καθαρό προϊόν της οικονομίας είναι 7.000. Επειδή κάθε επιχείρηση καταβάλλει τα αντίστοιχα καθαρά έσοδα στα νοικοκυριά είτε άμεσα ως αμοιβή των παραγωγικών συντελεστών, είτε έμμεσα ως κέρδος, τα εισοδήματα των νοικοκυριών στην τελευταία στήλη του πίνακα ισούνται με 7.000. Αν προσθέσουμε τις πληρωμές προς τα νοικοκυριά με τη μορφή εισοδήματος και κερδών, λαμβάνουμε την ίδια τιμή του ΑΕΠ.

Ο Πίνακας 17.4 επιβεβαιώνει ότι το ίδιο αποτέλεσμα θα προκύψει αν υπολογίσουμε τη δαπάνη για **τελικά αγαθά** και υπηρεσίες. Στην περίπτωση αυτή, οι τελικοί χρήστες είναι τα νοικοκυριά που αγοράζουν αυτοκίνητα και η αυτοκινητοβιομηχανία που αγοράζει τα (ανθεκτικά στο χρόνο) μηχανήματα, τα οποία χρησιμοποιούνται για την παραγωγή αυτοκινήτων.

Τελικά αγαθά είναι τα αγαθά που αγοράζονται από τους τελικούς χρήστες, είτε πρόκειται για νοικοκυριά που αγοράζουν καταναλωτικά αγαθά, είτε για επιχειρήσεις που αγοράζουν κεφαλαιουχικά αγαθά όπως για παράδειγμα μηχανήματα.

Ενδιάμεσα αγαθά είναι τα μερικώς επεξεργασμένα προϊόντα, τα οποία αποτελούν εισροές σε μια μεταγενέστερη παραγωγική διαδικασία όπου και αναλώνονται.

Επένδυση και αποταμίευση

Αν το συνολικό προϊόν και τα εισοδήματα των νοικοκυριών είναι 7.000 αλλά τα νοικοκυριά ξοδεύουν μόνο 5.000 για αυτοκίνητα, τι κάνουν με τα υπόλοιπα των εισοδημάτων τους; Και ποιος πραγματοποιεί την υπόλοιπη δαπάνη; Για να απαντήσουμε σ' αυτά τα ερωτήματα, χρειαζόμαστε τις έννοιες της **επένδυσης** και της **αποταμίευσης**.

Τα νοικοκυριά δαπανούν 5.000 για την αγορά αυτοκινήτων. Το εισόδημα τους ανέρχεται σε 7.000, άρα αποταμιεύουν 2.000. Η αυτοκινητοβιομηχανία δαπανά 2.000 για επένδυση, αγοράζοντας νέα μηχανήματα. Το Σχήμα 17.2 δείχνει πώς πρέπει να σχεδιάσουμε το διάγραμμα του οικονομικού κυκλώματος. Το κάτω τμήμα του

Επένδυση είναι η αγορά νέων κεφαλαιουχικών αγαθών από τις επιχειρήσεις.

Αποταμίευση είναι το τμήμα του εισοδήματος που δεν δαπανάται για την αγορά αγαθών και υπηρεσιών.